

Sygn. akt IV CSK 658/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 17 czerwca 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jan Górowski (przewodniczący)

SSN Zbigniew Kwaśniewski (sprawozdawca)

SSN Anna Owczarek

w sprawie z powództwa Syndyka masy upadłości L. Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w upadłości likwidacyjnej z siedzibą w J. przeciwko P.

w O. - SPÓŁCE AKCYJNEJ z siedzibą w O.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 17 czerwca 2016 r.,

skargi kasacyjnej strony pozwanej

od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 6 marca 2015 r.,

oddala skargę kasacyjną i zasądza od strony pozwanej na rzecz strony powodowej kwotę 1800 zł (słownie: jeden tysiąc osiemset złotych) tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Strona powodowa żądała od pozwanego inwestora zapłaty kwoty 51.998,98 zł za wykonane roboty budowlane oraz kwoty 63.089,03 zł za materiały budowlane pozostawione przez powoda na placu budowy po odstąpieniu przez stronę pozwaną od umowy o roboty budowlane.

Sąd pierwszej instancji oddalił powództwo w całości uznając m.in., że pozwana nadpłaciła za wykonaną pracę i prawidłowe było zatrzymanie przez nią materiałów budowlanych na poczet uiszczanego na rzecz powódki zawyżonego wynagrodzenia, co nie dawało powódce podstaw prawnych i faktycznych do domagania się zapłaty za te pozostawione materiały.

Apelację strony powodowej uwzględnił Sąd Apelacyjny w części, w ten sposób, że wyrokiem reformatoryjnym zasądził od pozwanego na rzecz powoda kwotę 63.089,02 zł wraz z ustawowymi odsetkami, oddalając powództwo w pozostałej części oraz apelację powoda w pozostałej części.

Sąd Apelacyjny, uzasadniając uwzględnienie powództwa do wysokości kwoty 63.089,02 zł, uznał że pozwany – wbrew ustaleniom przyjętym przez Sąd Okręgowy – nie udowodnił, iż faktycznie doszło do zapłaty za te materiały w postaci wcześniejszych dopłat za wykonane prace.

W ocenie Sądu drugiej instancji pozwany nie bronił się przed roszczeniem powoda zarzutem potrącenia (art. 498 i art. 499 k.c.), a niezależnie od tego wierzytelność wzajemna pozwanego nie została udowodniona.

W konsekwencji Sąd Apelacyjny uznał, że powodowi należy się zwrot wartości pozostawionych u pozwanego materiałów budowlanych w dochodzonej wysokości na podstawie art. 405 k.c., ponieważ ich wartość była poza sporem, pozwany nie zwrócił ich powodowi i nie miał prawa do ich zatrzymania (art. 496 k.c.), a ponadto wykorzystał te materiały budowlane na budowie. Jako podstawę prawną uwzględnienia powództwa Sąd odwoławczy wskazał art. 405 k.c. i art. 481 k.c.

Strona pozwana zaskarżyła skargą kasacyjną wyrok Sądu Apelacyjnego w części uwzględniającej powództwo (pkt I) oraz w pkt III rozstrzygającym o kosztach postępowania za instancję odwoławczą.

Skarżąca oparła skargę kasacyjną na zarzutach mieszczących się w ramach obu podstaw kasacyjnych.

Zarzut naruszenia art. 379 pkt 5 k.p.c. przez pozbawienie pozwanego możliwości obrony jego praw uzasadniono niepowiadomieniem stron o zmianie podstawy prawnej na bezpodstawne wzbogacenie, a zatem wydania przez Sąd orzeczenia na innej podstawie, o której nie było mowy w żądaniach stron. Nadto pozwana zarzuciła naruszenie przez niezastosowanie art. 328 § 2 k.p.c. i art. 385 k.p.c. oraz przez bezzasadne zastosowanie art. 386 § 1 k.p.c.

Zarzuty sformułowane w ramach pierwszej podstawy kasacyjnej obejmują błędną wykładnię i błędne zastosowanie art. 405 k.c. w zw. z art. 496 k.c. wskutek uznania, że doszło do bezpodstawnego wzbogacenia pozwanego, a jednocześnie uznania, że powód nie miał prawa do zatrzymania materiałów. Błędne zastosowanie art. 481 § 1 k.c. uzasadniono brakiem możliwości orzeczenia o odsetkach za zwłokę w sytuacji odwołania się do bezpodstawnego wzbogacenia.

Nadto pozwany zarzucił naruszenie przez niezastosowanie art. 6 k.c. i art. 410 § 1 i 2 k.c. oraz art. 498 k.c. i art. 499 k.c.

Strona powodowa w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniosła o jej oddalenie i o zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego, zaprzeczając, aby wskazała art. 476 k.c. jako podstawę prawną swego żądania, natomiast potwierdziła, że jednoznacznie wskazała wyłącznie podstawę faktyczną dochodzonego powództwa.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Niezasadnym okazał się zarzut naruszenia art. 379 pkt 5 k.p.c. wskutek pozbawienia pozwanego możliwości obrony jego praw wskutek niepowiadomienia stron o zmianie podstawy prawnej rozstrzygnięcia na bezpodstawne wzbogacenie, o której w żądaniach stron nie było mowy. Zważyć bowiem należy, że przyjęta przez Sąd odwoławczy materialnoprawna podstawa uwzględnienia w części powództwa nie stanowiła o wydaniu orzeczenia na innej podstawie, aniżeli określona w żądaniu strony powodowej. Strona powodowa określiła w pozwie jedynie podstawę faktyczną swego żądania z pominięciem określenia jego podstawy prawnej, bo za takie określenie podstawy materialnoprawnej żądania nie można uznać wskazania określonego przepisu w wezwaniu do zapłaty i regulującego jedynie konsekwencje prawne uchybienia terminowi spełnienia świadczenia określonego w wezwaniu, a nie będącego materialnoprawną podstawą zasadności samego żądania. Wyrażne stwierdzenie przez stronę skarżącą

w skardze kasacyjnej, że w treści pozwu na pewno nie ma mowy o bezpodstawnym wzbogaceniu, choć samo w sobie jest prawdziwe, nie oznacza jednak wskazania przez stronę powodową podstawy materialnoprawnej swego żądania, a tym samym nie uzasadnia zarzutu zmiany przez Sąd odwoławczy podstawy prawnej częściowego uwzględnienia powództwa. Tymczasem udowodnienie przez powoda wskazanej w pozwie podstawy faktycznej żądania nie stoi nawet na przeszkodzie zastosowaniu przez Sąd rozpoznający sprawę innej podstawy prawnej rozstrzygnięcia aniżeli podana przez powoda przy wszczęciu postępowania, chyba, że powód żądałby rozstrzygnięcia wyłącznie w oparciu o wskazaną przez siebie podstawę prawną (wyrok SN z dnia 16 września 2009 r., II CSK 189/09, niepubl.), co w niniejszej sprawie nie nastąpiło. Przyjęcie więc przez Sąd nawet innej podstawy prawnej rozstrzygnięcia niż wskazana przez powoda stanowi o zastosowaniu niekwestionowanej w procesie cywilnym zasady „da mihi factum dabo tibi ius”.

Tymbardziej więc przyjęcie przez Sąd odwoławczy w wyroku reformatoryjnym określonej materialnoprawnej podstawy uwzględnienia w części powództwa, w sytuacji braku uprzedniego określenia przez powoda materialnoprawnej podstawy swego żądania, nie może uzasadniać zarzutu strony pozwanej pozbawienia jej możliwości obrony swoich praw w postępowaniu apelacyjnym.

W judykaturze przyjmuje się co prawda wystąpienie nieważności postępowania z powodu pozbawienia strony możliwości obrony jej praw w sytuacji rozstrzygnięcia o roszczeniu na innej podstawie prawnej aniżeli wskazywana przez stronę, bez poinformowania jej o takiej możliwości przed zamknięciem rozprawy dla umożliwienia stronom wypowiedzenia się (zob. wyroki SN: z dnia 2 grudnia 2011 r., III CSK 136/11, niepubl.; z dnia 19 marca 2015 r., IV CSK 368/14, niepubl.).

Sytuacja taka w niniejszej sprawie jednak nie wystąpiła, ponieważ strona powodowa nie wskazywała materialnoprawnej podstawy swego żądania, a zatem Sąd odwoławczy nie rozstrzygnął na innej podstawie prawnej niż wskazywana przez stronę powodową, a jedynie zastosował podstawę materialnoprawną uznaną trafnie za właściwą dla dokonania aktu subsumpcji do przyjętego za podstawę rozstrzygnięcia ustalonego stanu faktycznego.

Pozostałe zarzuty dotyczące naruszenia przepisów procesowych również okazały się nieuzasadnione. Zarzut naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. jest nietrafny ponieważ Sąd Apelacyjny uzasadnił uwzględnienie w części powództwa na podstawie art. 405 k.c., opierając się na ustaleniach: bezspornej wartości materiałów pozostawionych przez powoda na placu budowy pozwanego, niezwrócenia ich przez pozwanego powodowi i wykorzystania następnie tych materiałów budowlanych przez pozwanego na budowie, przy uprzedniej aprobachie ustaleń że pozwany nie udowodnił, aby doszło do zapłaty przez niego za te materiały. Motywy Sądu Apelacyjnego w kwestii reformatoryjnego rozstrzygnięcia są więc jasne i umożliwiające dokonanie kontroli kasacyjnej (s. postanowienie SN z dnia 22 maja 2013 r., III CSK 293/12, OSNC 2013/12/148), a uzasadnienie w skardze zarzutu naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. w pozostałym zakresie sprowadza się do niedopuszczalnego kwestionowania w postępowaniu kasacyjnym oceny dowodów (art. 398³ § 3 k.p.c.).

W konsekwencji powyższego jako nietrafne należało ocenić zarzuty niezastosowania art. 385 k.p.c. i zastosowania art. 386 § 1 k.p.c., ponieważ apelację powoda trafnie ocenił Sąd drugiej instancji za uzasadnioną w części.

Ocena zarzutów naruszenia prawa materialnego musi być dokonana z uwzględnieniem stanu faktycznego sprawy przyjętego za podstawę orzekania przez Sąd drugiej instancji. Elementami tych ustaleń zaaprobowanych przez Sąd odwoławczy jest odstąpienie przez pozwaną od umowy z dniem 16 sierpnia 2011 r. i pozostawienie przez powoda na placu budowy pozwanego składowanych tam materiałów budowlanych, które następnie zostały wykorzystane przez pozwanego przy kontynuowanej budowie.

Kwestionowanie przez pozwanego, że doszło do jego bezpodstawnego wzbogacenia, co podważa zasadność zastosowania art. 405 k.c., jest nieuzasadnione, ponieważ zarzut ten opiera się na kwestionowaniu stabilnych ustaleń faktycznych, a nie na jego błędnej wykładni, której Sąd Apelacyjny zresztą nie dokonywał. Sąd Apelacyjny zanegował uprawnienie pozwanego do zatrzymania materiałów budowlanych, stwierdzając że pozwany nie udowodnił, aby doszło do zapłaty powodowi za te materiały, a które pozwany następnie wykorzystał przy kontynuowaniu swojej budowy.

Takie ustalenia uzasadniały uznanie, że materiały budowlane powoda pozostałe w posiadaniu pozwanego po odstąpieniu od umowy i następnie wbudowane przez niego podczas kontynuowania budowy przesądzą o zasadności roszczenia o zwrot wartości nienależnego świadczenia, znajdującego podstawę materialnoprawną w przepisach art. 410 § 1 w zw. z art. 405 k.p.c. Podstawę zwrotu wzbogacenia stanowi art. 410 § 2 k.c., przy czym § 1 tego artykułu wskazuje, że przepisy poprzedzające, tj. art. 405-409 k.c., mają zastosowanie również przy nienależnym świadczeniu. Żądanie zwrotu efektów spełnionego świadczenia w postaci dostarczonych materiałów w wykonaniu umowy, od której następnie odstąpiono, może więc nastąpić na podstawie przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu (wyroki SN: z dnia 19 marca 2015 r., IV CSK 368/14, niepubl.; z dnia 21 lutego 2013 r., IV CSK 354/12, niepubl.).

Z kolei bezzasadność zarzutów niezastosowania art. 498 k.c. i art. 499 k.c. wynika z braku adekwatnych ustaleń faktycznych uzasadniających dokonanie aktu ich subsumpcji, ponieważ Sąd Apelacyjny jednoznacznie ustalił, że pozwany nie bronił się przed roszczeniem powoda zarzutem potrącenia, nie podniósł tego zarzutu przy zgłaszaniu wierzytelności do masy upadłości, a ponadto, że wierzytelność wzajemna pozwanego nie została udowodniona.

W tym stanie rzeczy Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.

O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczenia na podstawie art. 98 § 1 i art. 99 k.p.c. oraz na podstawie § 6 pkt 6 oraz § 12 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. (Dz.U. 2013, poz. 490), znajdujących zastosowanie na podstawie § 21 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz.U. 2015, poz. 1804).

aj

kc